

PROVINCIALE HOOGERE ARBEIDSSCHOOL

Casino, Coupure Rechts, Gent

Vandaag opnieuw probeert men leerlingen naar het technisch onderwijs te lokken. Ondanks de wisselende inspanningen van de overheid, kampt het onderwijstype al meer dan een eeuw ten onrechte met een minder goed imago. Het technisch onderwijs werd ingevoerd na de economische en sociale problemen op het eind van de 19de eeuw. Dit nieuwe type onderwijs beoogde zo snel en zo efficiënt mogelijk kinderen voor te bereiden op het sociaal-economische leven. (1)

In 1940 ontmoette de politicus Camille Huysmans op zijn vlucht in Frankrijk in een hotel twee Belgische vluchtelingen, Julien Kuypers en Francis Cocquyt (2). Pratend over de toekomst van het land na de oorlog ontdekten ze hun gemeenschappelijke belangstelling voor de rol die het technisch onderwijs daarin zou kunnen spelen en maakten ze plannen. Huysmans, germanist, was na WO I een tijd leraar geweest aan de in 1903 gestichte “Université du Travail” te Charleroi en had er het technisch onderwijs leren waarderen. Na de oorlog (1947) zou dit drietal bekend staan op het ministerie van onderwijs als de K-groep, die in een snel tempo zorgde voor de bouw van een reeks Rijkstechnische scholen in het land. De Belgische Staat had tot dan toe alleen aandacht gehad voor het middelbaar onderwijs. In hoofdzaak waren het de provincie- en gemeentebesturen evenals het vrij onderwijs die zich ontfermden over het technisch onderwijs.

Naar het bovengenoemde voorbeeld van de “Université du Travail” heeft het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen ook in onze provincie met een soortgelijke instelling haar bijdrage willen leveren tot de verbetering en verspreiding van het technisch onderwijs en het opleiden van technische leraren.

Geschiedenis van de “Provinciale Hogere Arbeidsschool” te Gent

1919

In december 1919 besloot de Oost-Vlaamse Provincieraad tot het stichten van een “Hoogeschool van den Arbeid”. Om de economische ontreddeering ten gevolge van de Eerste Wereldoorlog tegen te gaan, wilde het Provinciebestuur het Nijverheidsonderwijs, het technisch- en beroepsonderwijs, beter structu-

renen en op een hoger technisch niveau brengen. Het opleiden van leraars was daarbij het hoofddoel. In de provincie Oost-Vlaanderen bestond al een ruim aanbod van technische en beroepsopleidingen zodat de nieuwe instelling zich zou moeten wijden aan die takken van de nijverheid waar het aanbod ontbrak of tekortschoot.

Men zag het bovendien groot. De “Hoogeschool van den Arbeid” moest een centrum worden, dat de volgende mogelijkheden bood:

- 1) bestendige tentoonstelling van klein werkgereedschap;
- 2) normaalleergangen voor de vorming van het lerarencorps voor de Nijverheids-, Beroeps- en Huishoudonderwijsinstellingen;
- 3) inlichtingsdiensten voor de Oost-Vlaamse landbouwers;
- 4) een verzamelingsdienst van “cinematografische bescheiden” en een zaal voor “cinematografische voorstellingen”;
- 5) bibliotheek en museum van de textielnijverheid;
- 6) bureel voor beroepskeuze.

Na uitgebreide gesprekken met mogelijke kandidaatverkopers werd een voorstel gedaan door de “Koninklijke Maatschappij van Land- en Hofbouw”, te Gent. Het grote gebouw zou met grond en afhankelijkheden, genaamd Casino, verkocht worden tegen de som van 700.000 fr en met afstand ten voordele van de Provincie van al de schadevergoedingen geëist voor oorlogsschade. Deze beliepen 150.000 fr.

1920

Het Provinciebestuur wilde het Casino zo snel mogelijk kopen en, in afwachting van de inrichting van de “Hoogeschool van den Arbeid”, kwamen er voorlopig de leergangen van de “Middelbare Landbouwberoepsschool” en “Middelbare Landbouwhuishoudschool”.

De 2e Commissie stelde aan de Provincieraad op de zitting van 12 maart 1920 voor om de Bestendige Deputatie te machtigen, mits goedkeuring door de Koning:

- 1) om uit reden van openbaar nut het eigendom “Casino”, gelegen te Gent, Sectie F, percelen 2203b, 2207b en 2207c met een totale oppervlakte van 2ha 3a 526ca aan te kopen tegen 700.000 fr mits afstand aan de Provincie van de schadevergoedingen geëist voor oorlogsschade, hetzij in der minne, hetzij bij wege van rechterlijke onteigening.
- 2) om bij het Gemeentekrediet een lening van 1.500.000 fr aan te gaan in de vorm van een kredietopening : 1 miljoen voor de aankoop en inrichting, en

500.000 fr voor de inrichting van de twee Landbouwscholen. Met algemeenheid van stemmen werd het voorstel aangenomen. In zitting van 7 juli 1920 stemde de Provincieraad op het budget van 1921 een krediet van 1.000.000 fr voor het inrichten van de “Hoogere Arbeidsschool” in het lokaal genaamd, Casino, te Gent. Op dezelfde vergadering werd tevens de benaming van de instelling vastgelegd, m.n. “Hoogere Arbeidsschool”; “Ecole supérieure du Travail”. De heer Rollier, verslaggever van de 2e commissie, had uiteengezet dat men aanvankelijk sprak van een “Hoogeschool van den Arbeid” of “Université du Travail”, naar de benaming van dezelfde instelling in Charleroi. Dit kon niet, argumenteerde hij, want met Universiteit bedoelde men de vier faculteiten. Daarnaast bevatte het hoger onderwijs een reeks bijzondere scholen, met name Hoogere Scholen en Bijzondere scholen, zoals Ecole spéciale des Mines, Ecole spéciale du Génie civil, Ecole supérieure d’Agriculture enz. Wat in Charleroi bestond, was in feite een samenvoeging van beroepsscholen van de hogere graad. Vandaar het voorstel van de nieuwe benaming.

1921

Bij vonnis van de Rechtbank van 1ste aanleg d.d. 4 mei 1921 ging de “SA d’ Horticulture et de Botanique” het “Casino’, Coupure Rechts te Gent, over naar de deputatie van de provincie Oost-Vlaanderen voor de som van 700.000 fr. Een aantal commissies werd in het leven geroepen om de oprichting in goede banen te leiden:

de inrichtingscommissie, de besturende commissie en een “comiteit van beheer”, belast met het nazicht van de dagelijkse werking. Laatstgenoemde bevatte overigens de leden van de inrichtingscommissie. De besturende commissie bestond uit vijf leden van de Provincieraad en tijdelijk zeven personen uit de belangrijkste takken van de nijverheid in de provincie. De commissie voor de studie van de inrichting werd benoemd in mei 1921. Ze inventariseerde wat er in de provincie bestond aan Technisch Onderwijs. Men bekeek de bouwkunst, tekenkunde, textielnijverheid, handelswetenschappen, electriciteit en metaalnijverheid. Hun besluit was dat de “Hoogere Arbeidsschool” zich het best concentreerde op leergangen in electriciteit en metaalnijverheid en eventueel in de praktische weefkunde. De reeds bestaande instellingen die de andere interessedomeneinen aanboden zouden zich moeten aansluiten bij de “Provinciale Hoogere Arbeidsschool” en akkoord gaan met de bezoeken en aanbevelingen van de inspectie. Alle diploma’s zouden dan de stempel kunnen dragen van Provinciale Hoogere Arbeidsschool.

Bij wijze van tussenmaatregel stelde men voor om tijdelijke leergangen van

middelbare graad te organiseren om de kennis van de leerlingen op peil te brengen zodat zij de hogere leergangen zouden kunnen aanvangen.

Het “Provinciaal Handels- en Taalinstituut”, waar handelswetenschappen van de laagste tot de hogere graad onderwezen werden, zou als een aanhangsel van de Hogere Arbeidsschool aanzien moeten worden. Een belangrijke reden daartoe was dat de school nog geen eigendom was van de Provincie en er moeilijkheden waren met de eigenares. Men overwoog om dat gebouw te laten onteigenen en het geld daartoe te nemen op het krediet van de “Hogere Arbeidsschool”, maar uiteindelijk kon een huurcontract gesloten worden.

De verkoopakte voor het Casino werd verleden op 2 september 1921 voor de Gouverneur van de Provincie.

De Hogere Arbeidsschool beoogde het inrichten van normaalleergangen voor het vormen van leraars en leraressen. Het gehele jaar door zou men leergangen organiseren met lessen van 4 à 5 uren op twee dagen, of met lessen gedurende een gehele dag op drie dagen per week “gedurende het Kerstverlof, Paasverlof en groot verlof”.

Onder leiding van het “Provinciaal Toezicht” worden in de lokalen van de “Hogere Arbeidsschool” verscheidene normaalleergangen gegeven die in 1921 door een 400 tal leerlingen werden gevolgd.

De eerste examens voor normaalleergangen betroffen:

- 1) het technisch onderwijs voor jongens,
- 2) het patronenknippen, kleermaken, beroepsteken en opvoedkunde voor meisjes en
- 3) het huishoudonderwijs.

Ze hadden plaats gedurende de vakantieperiode van 1921.

Voorts werden er examens en lessen voor commissarissen en veldwachters gegeven. Daarnaast werd een leergang in de Bestuurswetenschappen geopend, waarop 90 leerlingen ingeschreven waren.

In oktober 1921 verhuisde Landbouwhuishoudschool die in het Casino gevestigd was, naar Wetteren.

Om de nodige uitgaven te kunnen dekken werd een krediet van 1 miljoen fr ingeschreven in het budget.

Het dringendste onderdeel van de “Hogere Arbeidsschool” was het normaal-onderwijs. Een bijzondere Commissie kreeg de opdracht om een volledige inrichting uit te werken. Bijkomend zou men ook aandacht besteden aan “beroepsoriëntering”, waarvoor de Commissie voorstellen zou indienen, hoewel volgens de Commissie, de uiteindelijke oplossing moest komen van het “middenbestuur van het Land”.

1923

Provinciale Normaalteugangen van het Handelonderwijs, technisch onderwijs, landbouwonderwijs, huishoudonderwijs werden, geleid door het “Provinciaal Toezicht”, voortgezet:

- 1) “Technischonderwijs voor jongens” (1ste en 2de jaar)
- 2) “Landbouwonderwijs” (1ste en 2de jaar)
- 3) “Patroonknippen, kleermaken, beroepsteekenen en opvoedkunde voor meisjes” (1ste en 2de jaar)
- 4) “Handelwetenschappen voor meisjes” (1ste en 2de jaar)
- 5) “Modes en beroepsteekenen” (1ste jaar)
- 6) “Beroepsteekenen en versieringskunst” (1ste en 2de jaar)
- 7) “Huishoudonderwijs” (1ste jaar)

1924

De provincieraad twijfelt aan het nut van een uitbreiding van het curriculum. Men stelt vast dat er eigenlijk geen reden is tot de inrichting van een “Hogere school van den arbeid” omdat er al voldoende inrichtingen voor hoger onderwijs bestaan over de provincie verspreid. Men gaat zo ver voor te stellen “de groepering der normaalteugangen te benoemen als “Provinciale Technische Normalschool”. In het lokaal Casino worden de normaalteugangen voortgezet. De lessen werden gegeven op donderdag, zaterdag en gedurende de vakantieperiode.

1925

Buiten de reeds vernoemde leugangen bevatte het curriculum in het Casino nog de leugangen in “Bestuurswetenschappen”, “praktische oefeningen van den normaalteugang voor lichamelijke opvoeding” enz.

1926

In 1926 had het Nijverheids- en Beroepsonderwijs evenals het Huishoudkundig onderwijs in de provincie een hoge vlucht genomen. In 1928 waren er 68 scholen voor het nijverheids- en beroepsonderwijs voor jongens, 52 voor beroepsonderwijs voor meisjes en 88 scholen huishoudonderwijs. Gedurende hetzelfde jaar waren 257 scholen of leugangen voor landbouw en hofbouwberoepsonderwijs aan de gang. In totaal kregen op die manier ongeveer 30.000 jongeren een technische opleiding.

De Provincieraad in de zitting van 22 november 1929 oordeelde dat er reeds een voldoende ruim en gedecentraliseerd aanbod van scholen voorhanden was. Wel moest er voor zorg gedragen worden dat onderwijs degelijker en performanter te maken. Dat het technisch onderwijs in Oost-Vlaanderen hoge toppen scheerde, was te danken aan de vele normaalleergangen en vervolmakingscursussen in de “Hoogere Arbeidsschool” waar een specifiek leraren-corps werd opgeleid.

1927

Het in 1845 gebouwde Casino, ontworpen door architect Louis Roelandt, was ondertussen verder bouwvallig geworden. Op de zitting van 17 oktober 1927 werd een bijzondere Commissie opgericht, bestaande uit leden van de 2^e Commissie van de Provincieraad en bevoegde personen inzake technisch onderwijs, die de herinrichting van de gebouwen van de Hoogere Arbeidsschool zou uitwerken. Hun eerste bevinding was dat het voorgestelde ontwerp moest worden aangepast door de bioscoopzaal kleiner te maken en het getal klaslokalen op te trekken.

Het gehele ontwerp werd begroot op 3.172.000 fr plus 390.000 fr voor het verwarmingstoestel.

Op grond van de ondertussen uitgewerkte plans besloot de Provincieraad de verbouwingswerken in 1930 te laten beginnen. De leergangen mochten daar evenwel geen hinder van ondervinden. Het was de bekende architect Valentin Vaerwyck (Gent 3/03/1882 – 27/11/1959), die de plannen voor “Provinciale Hoogere Arbeidsschool” tekende. (3)

1929

1930 was het jaar van de vervlaamsing van de Gentse universiteit. In diezelfde tijdsgeest nam de Provincie al op de zitting van 22 november 1929 het besluit het nijverheidsonderwijs te vervlaamsen: “Indien een onderwijs zich in de eerste plaats richt tot het volk is het wel het vakonderwijs. Hoe wonder dan dat in zekere scholen de taal van het volk, niet werd aangewend om aan de volksjongens of deze die later de werklieden zullen moeten leiden de noodige kennissen te verstrekken in deze taal. Alle argumenten ingebracht tegen het gebruik der moedertaal als voertaal van het onderwijs houden geen steek en rusten alleen, wanneer men ze op den keper beschouwt, op de begeerte van privilegiën te bestendigen of de zaken te maken van vreemdelingen. In een praktisch eentalige provincie als Oost-Vlaanderen lijdt dit geen twijfel. Daarom stellen wij voor dat alle takken van het technisch-, landbouw- of huis-

houdkundige onderwijs afhankelijk gemaakt worden van de verplichting door de schoolbesturen schriftelijk genomen, het vlaamsch als voertaal in hun onderwijsgestichten te bezigen, aanvang nemende in het eerste jaar in 1930, tweede in 1931, derde in 1932 enz.”.

1930-1933

De economische gevolgen van de beurscrash van 1929 brengen de overheid op alle bestuursniveaus in financiële moeilijkheden. Ook de budgetten van de Provincie Oost-Vlaanderen staan onder druk en er komt voorlopig geen geld meer vrij voor de grootste verbouwing van de “Provinciale Hoogere Arbeidsschool”.

1934

Op zitting van 18 oktober 1934 werd gemeld dat de Bestendige Deputatie onderhandelingen aangeknoopt had voor de verkoop van het Casino. De verkoop gebeurde op 24 december 1934 voor notaris (Brockaert), waarbij de Provincie Oost-Vlaanderen het Casino aan de Staat (Domeinen) (Kad. stand 219 der S^{ie} E, nr 7) voor de som van 7.000.000 fr verkocht.

1935

In 1935 werden volgende cursussen georganiseerd: “Landbouw met 19 leerlingen, Huishoudkunde met 62 leerlingen, Tuinbouw met 33 leerlingen, Techniek 2e jaar met 19 leerlingen, Techniek 3e jaar, Techniek (Bouwkunde) met 34 leerlingen, Techniek 3e jaar (Mekaniek) met 30 leerlingen, Modes met 14 leerlingen”.

Op 29 december 1935 werden de deuren van de instelling in het Casino gesloten.

De Bestendige Deputatie besloot als gevolg van de verkoop de Normaal-leergangen tijdelijk in te richten gedeeltelijk in het “Provinciaal Handels- en Taalinstituut”, Savaanstraat 25, (technisch onderwijs, theoretische land- en tuinbouw, modes), en in het “Technisch Instituut”, Tweebruggenstraat (Huishoudkunde). De praktische lessen over land- en tuinbouw werden gegeven in de proeftuin van de “Rijkstuinbouwschool”, op de Ottergemsesteenweg.

Adriën Brysse

Bronnen

Literatuur

- (1) “Als de muren konden spreken... Schoolwandplaten en de geschiedenis van het Belgisch lager onderwijs”, Karl Catteeuw, KUL Doctoraal proefschrift, 2005
- (2) “Herinneringen van twee leerkrachten aan de jaren die ze doorbrachten aan de Nijverheidsschool te Gent”, Fr. dutré & R. Smet, Ghendtsche Tydinghen, 35e jaargang, nr. 1 jan.-febr. 2006, pp 16-29
- (3) “Valentin Vaerwyck. Van Oud-Vlaendren tot nieuw provinciehuis”, A. Demey, Kleine Cultuurgids, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 1993

Archieven

Provinciaal Archief, Pelikaanstraat, o.a. 7A/650, 7A/513, 7/34–261 ev, (met dank aan Mevr Karin Vandermeersch).

Provinciale Bibliotheek, Woodrow Wilsonplein,

“Vertogen van Provincieraad”, jaren 1920 – 1936.

“Officiële processen-verbaal en stenographisch verslag der zittingen van den Provincieraad van Oost-Vlaanderen”, 1920-1936.

Kadaster, Ministerie van Financiën, Administratie van het Kadaster, Savaanstraat, en Provincie Oost-Vlaanderen, Patrimonium, 3^e directie, (met dank aan de hr Guy Blondeel)

Universiteit Gent, Kaartenzaal.
